

Рецензия

от

проф. д-р Борис Кирилов Сергинов

за кандидатурата за научна и образователна степен

„Доктор“ на Лиляна Орлинова Дворянова

Професионално направление

1.3. Педагогика на обучението по

изобразително изкуство

Научен ръководител: проф. д-р Бисера Вълева

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ФАКУЛТЕТ ПО НАЧАЛНА И ПРЕДУЧИЛИЩНА ПЕДАГОГИКА

КАТЕДРА „ВИЗУАЛНИ ИЗКУСТВА“

и документите представени за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ както и научен труд на тема: „ФОРМИРАНЕ НА ВИЗУАЛНА ГРАМОТНОСТ НА СТУДЕНТИ В ПРОЦЕСА НА ОБУЧЕНИЕ ПО ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО.“

1. Актуалност и значимост на научната и творческа дейност и научния труд представени за присъждане на научна и образователна степен „Доктор“

Значимостта на избраната тема в научно и научно-приложно отношение както самия докторант отбелязва е свързана с „ (...) понятието „визуален обрат“ в културата, или „pictorial turn,“ както го нарича известният изследовател У. Мичъл, за да обозначи наблюдаваното преобръщане в съвременната култура и теория, при което

изображението, сферата на визуалното, трябва да бъде признато като толкова важно и достойно за интензивен контрол, колкото и езикът. Под „визуален обрат“ се разбира явлението, свързано с нарастващото значение на изображенията и визуалното насищане на социалната среда, както и новата роля на изображенията и на визуалното в природните науки и в съвременните общества като цяло (...). Като основно понятие в изследването и негова отправна точка се приема термина „визуална грамотност“, този термин е разгледан в рамките на образованието по изобразително изкуство. Друг важен аспект от работата на Дворянова е изясняването на употребата това понятие в различни научни направления в съвременен световен и културен контекст, както и формите на функционирането на термина в различни научни направления. Докторантът разглежда различни определения на термина, като прави опит за по-конкретна формулировка на „визуалната грамотност“ в рамките на областта на педагогиката на изобразителното изкуство.

Подхода на Дворянова е уникален като възглед за съвременната българска, а и световна художествена педагогическа практика в областта на изобразителното изкуство. Нейната изследователска работа е събитие което до голяма степен съживява позитивното отношение на твореца и педагога към научната дейност, като използва традиционни и не дотам традиционни подходи и методи в изследването си. Въвежда термина „визуална грамотност“ в полето на педагогиката като следствие на

промяна на отношението „образ-слово“ в съвременната цивилизация на изобразителното изкуство и спомага за обогатяването на един универсален научен език възможен в един глобален свят. Както самата Дворянова пише:

„ Доминирането на визуалното над словесното натрупва напрежения, които поставят нови проблеми, пряко засягащи и образователния процес. За негативите и позитивите на тази нова констелация са писали множество автори, които изследват концептуално културологичните и антропологичните проблеми на цивилизацията – М. Маклуън, А. Тойнби, В. Бенямин, Ж. Елюл и др. Техните тези по този въпрос често съдържат елемент на тревожност и в никакъв случай не са еднозначно приемащи неизбежността на новите тенденции. Защишава се тезата, изведена в различни когнитивни теории (Гомбрих, Пановски), че перцепцията не е резултат само от визуални стимули, а включва множество ментални процеси като памет, асоциации, интерпретации, анализ, сравнение, категоризиране, които са неотделими от словесната обработка. В подкрепа на тезата е разгледана теорията на Рудолф Арнхайм, според когото визуалното възприятие не е просто репродуциране на обекта, а създаване на визуални „модели“, визуални „понятия“ чрез оценка, обобщаване, съпоставяне с минал опит, анализ и синтез. Разгледани са и теориите на автори като Умберто Еко и Майк Бал, които не са съгласни с идеята на Маклуън, че визуалната вселена е заменила вселената на Гутенберг. Според тях се случва точно обратното, защото младото поколение е

ориентирано към компютъра и интернет, които всъщност са буквени медии, а хипертекстуалната им организация е представена преди всичко като текстови формати."

Тема на предложения за рецензиране научен труд е „ФОРМИРАНЕ НА ВИЗУАЛНА ГРАМОТНОСТ НА СТУДЕНТИ В ПРОЦЕСА НА ОБУЧЕНИЕ ПО ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО" Особено важен аспект на изследването е опита да се избяга от дихотомията визуално-словесно, изразена в теорията на Мичъл, който пише: „Няма чисто визуални медии, защото на първо място няма такова нещо като чисто визуално възприятие." Концепцията на Мичъл, разсъждава докторанта „ (...) оспорва легитимността на термина „визуално възприятие" като напомня, че именно от гледна точка на сензорната си модалност всички медии използват „смесена техника", т.е. те са смесени медии. Според него критическият дискурс е от ключово значение за разбирането на модернистичната картина, както Библията, историята или класиката са от ключово значение за традиционната наративна живопис. Без да бъде „инструктиран" от критическия дискурс, зрителят не може да види в една картина на Полък нищо друго освен тапет. Мичъл категорично заявява, че „визуалната култура" е област на проучване, която отказва да приеме визията за даденост и която настоява за проблематизиране, теоретизиране, критикуване и историзиране на визуалния процес като такъв (...) ". Този текст проследява процесите на интегриране на различни понятия в сферата на теорията и педагогиката на изобразителното изкуство и тяхната неразривна и

неразделна вътрешна взаимосвързаност като се фокусира върху изясняването на понятието визуална грамотност. Докторанът прави кратък обзор на понятието грамотност и неговото развитие през историята. Описва различните форми на грамотност – функционална, културна и критическа. В автореферата си докторанта пише: „Изследването акцентира върху предефинирането на понятието грамотност, в днешно време. Като най-адекватен в новата ситуация е изведен терминът мултиграмотност, който дава възможност всяка област да формулира свое понятие за грамотност. Ето защо в областите, свързани с визуалната култура, се появява понятието „визуална грамотност“.

Изследването се спира върху 20-ти век и концепцията на Джи и книгата му „Моето педагогическо кредо“, в която той излага основните си тези и идеи в областта на педагогиката и текстът се явява подкана за предефиниране на понятието грамотност. Неговите идеи срещу пасивното възприемане на знания и осланянето на готови отговори, както и теорията за „проблемната ситуация“ като способ за усвояване на нови умения и знания се разглеждат като основополагащи за съвременната педагогика.

2. Цели и задачи на предложения за рецензиране труд

Текстът ясно очертава общата картина на едно съвременно научно разбиране за педагогика в областта на изобразителното изкуство. Дворянова въз основа на

посочената тематика задълбочено тълкува термини и понятия.

Основни цели и задачи на труда са да се разработят и експериментират конкретни методи за работа, свързани със семинарните упражнения в учебната дисциплина „Теория на художествения образ“. Успешно функциониращите методи да се обединят в система, която да се апробира в учебни условия и да допринесе за по-бързо и качествено развитие на визуална грамотност на студентите от I и II курс.

- Цели в научно-теоретичен план:

Изследване на основните аспекти на проблема за визуалната грамотност в съвременния контекст и теоретична обосновка на необходимостта от адаптиране на методите на преподаване към актуалните изисквания.

- Цели в практико-приложен план:

Разработената методическа система, съставена от теоретични и практически задачи, да се приложи през първата и втората учебни години с цел своевременно запознаване, адаптиране и навлизане на студентите в спецификата на изучаваните основни художествени проблеми, свързани с учебния процес в специалност „Визуални изкуства“, ФНПП, СУ.

Задачи на доктората са:

- проучване на актуални литературни и интернет източници, свързани с проблема;
- определяне на параметрите на съгласуваността между основните теоретични и практически учебни дисциплини;

- проучване на наличната документация;
- провеждане на интервюта;
- провеждане на анкети;
- извеждане на конкретни методи,
- разработване на практически учебни задачи;
- апробиране на вече изведената система;
- анализиране на постигнатите резултати.

3.Метод на проучването в монографичния труд

Основен метод на проучването е теоретико – практически, като включва сравнителен анализ и съпоставителен ракурс: преглед, анализ, интерпретация – тълкуване. Тук са синтезирани няколко линии – информативна аналитична и оценъчна. Използвани са и други по съвременни методи характерни за съвременния подход при работата с изобразително изкуство и педагогика, като:

наблюдение; изследване на документация; анкети; интервюта; работа на терен; изследване на отделни случаи.

Използван е метод за анализ на резултатите (качествен анализ, методите за анализ на резултати от студентските теоретични и практически задачи са комбинация от:

- Контент-анализ

Анализ на съдържанието на студентските творби (текстове, рисунки, картини), както и на комуникативния процес, протичащ при тяхното създаване.

- Феноменологичен

Подробно, обективното описание на протеклия учебен процес при реализацията на различните учебни задачи.

- Херменевтичен

Аналитичен преглед на ситуацията, обстоятелствата, факторите, определящи развитието на участниците.

4. Основни понятия в научната работа на кандидата

Ключови думи в научната работа на Лилия Дворянова са понятия като: художествен образ, стил, визуална грамотност, визуална култура, традиционни и иновативни подходи, интерпретация, исторически натрупвания, визуално и словесно, съвременно изкуство, социален контекст, културен, артистичен и исторически контекст, модели, универсален визуален код т.н. Смятам подхода към основните понятия за подходящ, защитим и научен.

5. Структура и обем на предложения за рецензиране труд

Настоящият докторантски труд е структуриран в последователността: увод, пет глави, изводи, заключение и библиография. Общият обем е 285 страници, от които 248 страници текст и 37 страници цветни приложения, съдържащи текстови бележки и фо-тографии, комплектовани в отделно книжно тяло. Освен това е приложен компакт диск (1брой), които съдържа допълнителни визуални материали.

Библиографията обхваща 101 източника (41 на кирилица, 15 електронни на кирилица и 16 на латиница и 29 електронни на латиница).

6. Основни приноси на дисертационния труд

1. Селектирана, анализирана и систематизирана е литература, свързана с теория на визуалната култура и визуалната грамотност, което ще послужи за бъдещи проучвания при очертаването на дисциплинарно поле на визуалната грамотност.

2. Проследени и анализирани са употреби на понятието визуална грамотност. Понятието за визуална грамотност е разгледано като терминологично ядро, събиращо мрежа от взаимовръзки в теорията на визуалната култура и методика на образованието по изкуство.

3. Систематизирани и апробирани са методи за развитие на визуалната грамотност на студентите по време на началния период от обучението им. Тези методи могат да бъдат използвани като база както за нови разработки в същата област, така и да се адаптират и прилагат в сходни такива.

4. Предложена е и апробирана оригинална методическа система от семинарни упражнения и практически задачи, за развиване на визуалната грамотност и компетенциите в областта на преподаването на основни теоретични аспекти на изобразително изкуство във висшето образование.

5. Проследено и анализирано е голямо количество документация, свързана с интегралната дисциплина ТХО

през последните десет години, факт, който може да послужи за провеждане на други подобни изследвания, свързани с развитието на учебния процес.

6. При протичането на изследването и практическия експеримент в динамично променящата се съвременна ситуация в българското образование по визуални изкуства са диагностицирани редица нововъзникнали проблеми, свързани с визуалната грамотност при поколенията, родено през първите години на демократичния преход.

7. Паралелно с изпробваната методика са създадени от автора оригинални пособия и помагала, даващи възможност за използване на информационни и игрови способности в обучението на студентите.

Систематични изследвания върху „Визуалната култура и интеграцията в полето на педагогиката на изобразителното изкуство от подобна гледна точка не са правени до сега в рамките на Българската академична и университетска общност и са рядкост и изключение дори в чуждестранната академична среда. Подобно по обем и значимост изследване е пример и рядкост в академичните и университетски среди. В представянето на интердисциплинарен поглед върху изследваната проблематика е един от значимите приноси на научната и изследователска работа на Лилия Дворянова.

В този смисъл научната дейност на кандидата се базира, както констатирахме по горе, върху един синкретичен подход към проблематиката, като съчетава според мен педагогически, изкуствоведски,

културологични, философски, творчески и др. гледни точки и методи.

Работата и методите използвани в дисертационния труд на Дворянова обогатява с понятия разбирането за изобразително изкуството и педагогика, разглеждайки го в творчески, научен и практически план. Както изследва и представя отлично една сложна и мултидисциплинарна проблематика.

Заключение :

Оценявам научните качества и приноси на изследователска и творческа работа на Лиляна Орлинова Дворянова, нейната обществена, социална, научна и историческа значимост, личния принос на автора и практическата полезност и актуалност на изследваните проблеми, предлагам на уважаемите членове на научното жури да дадат съгласието си за присъждането на образователна и научна степен „Доктор“ на Лиляна Орлинова Дворянова

26.09.2017 г.
гр. София

Рецензент
(проф. д-р Борис Сергинов)